

פרשת כי תבוא - תשס"ד

בני תלמי

מאז שקראתי את פרשת השבוע שלנו – פרשת **כי תבוא** – אני מאד עסוק בשאלת הבינוניים. סה"כ כולנו קצת בינוניים. צריך להיות יחיד סגולה או רשע מרושע כדי לצאת מן ההגדרה הקשה הזאת של בינוניות. ואילו הפרשה שלנו, נראה שעוסקת רק במיוחדים, ואנו, הבינוניים משהו, נשארים לאחר קריאתה המומים מברכותיה, מפחדים מקללותיה, ואיננו יודעים אנה אנו באים.

אבל צריך ללכת לפי הסדר: משה והזקנים מצווים על עם ישראל מה עליו לעשות לאחר חציית הירדן וכניסתם לארץ המובטחת. וכך אנו מוצאים בין השאר: "אֲלֶה יַעֲמְדוּ לְבַרְךָ אֶת הָעַם עַל הַר גְּרִזִים בְּעֵבְרָכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן - שְׁמַעוֹן וְלֹוי וַיהוּדָה וַיִּשְׁשַׁכֶּר וַיֹּסֶף וּבְנֵימִן, וְאֶלֶה יַעֲמְדוּ עַל הַקְּלָה בְּהַר עֵיבָל - רְאוּבֵן גַּד וְאָשֶׁר וְזַבּוּלֹן דָּן וְנַפְתָּלִי" (דברים כ"ז, 12-13).

חלוקה קשה החלוקה הזאת. האם מבורכים יותר הם השבטים הזוכים לעמוד על הר הגריזים ("אֲלֶה יַעֲמְדוּ לְבַרְךָ אֶת הָעַם"), מאלה של הר עיבל ("וְאֶלֶה יַעֲמְדוּ עַל הַקְּלָה")? ואם כן, אז למה? חשבתי שאולי יש כאן הפרדה בין השבטים יוצאי האמהות הרשמיות, אלו המופיעות בתעודת הזהות של יעקב אבינו, לבין השבטים יוצאי השפחות, אך מצאתי בהר עיבל גם את ראובן וזבולון, שעל דמם הכחול אין עוררין. חשבתי שאולי להר גריזים נשלחו הילדים הטובים יותר – בנימין ויוסף בני האשה האהובה, יהודה שזוכה גם שמלכות דוד תצא ממנו וכו'. אך מצאתי שם גם את שמעון ולוי הזכורים לשמחה ממסעות ההרג המביכים שלהם בפרברי שכם (טוב, שבט לוי זוכה כנראה לרהביליטציה בעקבות שירותם המסור לקהילה של בניו משה ואהרון, אך מה עם שמעון?), וכן מצאתי שם את יששכר, שאמנם על פי שמו ראוי הוא לשכר, אך אין הוא שבט שזכה להצטיין במיוחד עד כה (הבינוניות כאמור, מעסיקה אותי בפרשה הזאת). אז נשארתי ב"צריך עיון", ואתם תשארו אתי שם, או מה שיותר טוב, שלחו אלי את הצעותיכם לפתרון השאלה הזו.

ואז פותחים הלויים במסכת שלמה של ברכות וקללות (על פי פרשנות חז"ל, הלויים עמדו באמצע בין שני המחנות, ולפי פרשנות זו ניתן להבין שלא כל שבט לוי זכה להיות במעמד "הלויים"). בתחילה באים האיומים, והם נוקטים ב-12 לשונות ארור (ספרתי): "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסֵּכָה... אָרוּר מִקְלָה אָבִיו וְאִמּוֹ... אָרוּר מִשְׁגָּה עֹוֹר בְּדַרְכּוֹ... אָרוּר מִטָּה מִשְׁפֵּט גֵר יְתוֹם וְאֶלְמָנָה" (שם, 15-26). בתום כל אמירה כזאת עונה כל העם "אמן". מעניינת כאן הבחירה ב-12 משפטי ארור כנגד 12 השבטים, שאולי יש בה כדי להסביר שאין שבטים מקוללים ומבורכים והסכנה אורבת לכולם. פרק כ"ח

נפתח בברכות "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ... וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה... בְּרוּךְ אַתָּה..." וכו' (דברים כ"ח, 1-3). כאן הספירה קשה יותר, אך אם לוקחים בחשבון גם את הברכה הראשונה "וַיִּתְּנֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עֲלִיּוֹן עַל כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ" המופיעה לפני הברכות הנפתחות ב"ברוך", אפשר למצוא גם כאן 12 לשונות ברכה כנגד 12 השבטים השותפים באירוע. בסקירה קצרה של הברכות ניתן לראות שהן מכוונות לעם שעיקר פרנסתו מן החקלאות למיניה.

פרק כ"ח אינו יכול להסתפק בברכות, וגם הוא ממחר להרגיע את החוגגים: "וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמָע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמּוֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו..." (שם, 15 עד אין סוף) ומול כל לשונות ה"ברוך" של ראשית הפרק, הוא חוזר ומביא את לשונות "ארור": מול "בְּרוּךְ אַתָּה בְּעִיר וּבְרוּךְ אַתָּה בְּשָׂדֶה" – "אַרוּר אַתָּה בְּעִיר וְאַרוּר אַתָּה בְּשָׂדֶה". מול "בְּרוּךְ טָנֵאךָ וּמִשְׁאַרְתְּךָ" [הכוונה כנראה ללחם] – "אַרוּר טָנֵאךָ וּמִשְׁאַרְתְּךָ". מול "בְּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֲךָ וּבְרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתְךָ" – "אַרוּר אַתָּה בְּבֹאֲךָ וְאַרוּר אַתָּה בְּצֵאתְךָ". וכך כולם.

אז מה עם הבינוניים? הרי רובנו אנשים פשוטים אנחנו. מחד איננו עושים לנו פסל ומסכה, איננו מקללים את הורינו, איננו שוכבים עם אשת אבינו רחמנא ליצלן; אך מאידך גם איננו שומעים בקול ה' אלהינו לשמור לעשות את כל מצוותיו וחוקותיו. אז מה יהיה עלינו? על איזה הר אנחנו עומדים בעמק הבכא הזה שלנו? על הרי הברכה, או על הררי הקללה? לא יודע. ומי בכלל אמר שניתנה תורה לבינוניים?

אך מכיוון ששערי המדרש פתוחים בואו ננסה להשיב על כך עם חצי חיוך בידינו: בהשוואה אותה ערכנו בין לשונות ה"ברוך" וה"ארור" של פרק כ"ח, הראינו שמול כל ברכה מופיעה גם הקללה. אך בקריאה מדוקדקת יותר ניתן להבחין שעל ברוך "פְּרִי בְהֶמְתְּךָ" (שם, 4) לא מופיעה קללת הארור (ראו בפסוק 18). על שום מה לא מופיע כאן פרי בהמתך? משום שזאת תישאר נחמתם של הבינוניים. שאֵלָה אינם זוכים בכל הברכות, אך מקללה אחת הם ניצלים, ובכל זאת לא ייגזל כל עולמם ולא יישבר מטה לחמם. ואל יהיה הדבר קל בעיניכם, כי יש לזכור מי הוא אביהם של מגדלי הבהמה: "וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קִיָּן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה, וַהֲבִיל הֵבִיא גַם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֵאנוּ וּמִחֻלְבֵּהֶן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ" (בראשית ד, 3-4). ללמדך, שאצל הלויים אדם יכול להיות צדיק גמור או רשע מוחלט, אך האלוהים שבשמים יודע נפש בהמתו וברואיו בני האדם, והוא שועה גם למנחותיהם הצנועות של בינוניו.